

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики
Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студентки Чернишевої Олександри Олегівни

академічної групи 035М-24-1-ЕТФ

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська» на тему: ТИПОЛОГІЯ ПЕРКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ.

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Івко О.С.	67	задовільно	

Рецензент	к.ф.н., доц. Нестерова О.Ю.	67	задовільно	
------------------	--------------------------------	----	------------	--

Нормоконтролер	к.ф.н., доц. Кабаченко І.Л.	67	задовільно	
-----------------------	--------------------------------	----	------------	--

Дніпро
2025

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри перекладу
_____ Висоцька Т.М.
« _____ » _____ 2024 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр**

студента Чернишевої Олександри Олегівни академічної групи 035м-24-1-ЕТФ
(прізвище та ініціали) (шифр)

Напрямок 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська».

на тему: ТИПОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 1508-с від 22.11.2024.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНОМУ ДОКУМЕНТІ	13.10.25
Розділ 2	АНАЛІЗ ТИПОЛОГІЇ ТА ФУНКЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ	30.11.25

Завдання видано

_____

_____

(підпис керівника)

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.09.25

Дата подання до екзаменаційної комісії

15.12.2025

Прийнято до виконання _____

Чернишева О.О.

(підпис студента)

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 61 с., 20 джерел

Об'єкт дослідження. Процес перекладу юридичних документів як особливий вид фахового перекладу.

Предмет дослідження. Типологія перекладацьких трансформацій, які застосовуються у перекладі юридичних текстів.

Мета кваліфікаційної роботи: Дослідити типологію перекладацьких трансформацій у перекладі юридичних документів, визначити їх особливості, функції та способи адекватного передавання тексту.

У теоретичній частині досліджуються фундаментальні аспекти юридичного перекладу, зокрема типологія та функції перекладацьких трансформацій (лексичних, граматичних, комплексних), а також лінгвістичні та стилістичні особливості правничого дискурсу в контексті взаємодії різних правових систем.

У практичній частині здійснюється аналіз конкретних прикладів перекладу юридичних документів, де на базі відібраного фактичного матеріалу досліджується застосування перекладацьких трансформацій для подолання термінологічних та граматичних труднощів.

Теоретична новизна роботи полягає в уточненні класифікації перекладацьких трансформацій стосовно сучасного юридичного дискурсу та поглибленні наукових уявлень про способи подолання міжмовної асиметрії при перекладі правничих документів між різними правовими системами.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів та розроблених рекомендацій у професійній діяльності перекладачів юридичної документації, а також у процесі підготовки майбутніх філологів при вивченні курсів із галузевого перекладу та порівняльної граматики.

Ключові слова: ПЕРЕКЛАД, ЮРИДИЧНИЙ, ДОКУМЕНТ, ТИПОЛОГІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, АНТОНИМИ, КАЛЬКУВАННЯ, АНАЛІЗ.

SUMMARY

Diploma paper: 57 p., 20 sources

The object of research: The process of translating legal documents as a special type of professional translation.

The subject of research: Typology of translation transformations used in the translation of legal texts.

Purpose of the work: To study the typology of translation transformations in the translation of legal documents, to determine their features, functions and methods of adequate text transmission.

Research methods: comparative analysis, linguistic analysis of translation transformations, contextual analysis, descriptive method, qualitative (qualitative) analysis.

The theoretical part, the fundamental aspects of legal translation are investigated, in particular the typology and functions of translation transformations (lexical, grammatical, complex), as well as linguistic and stylistic features of legal discourse in the context of the interaction of different legal systems.

The practical part, an analysis of specific examples of the translation of legal documents is carried out, where the application of translation transformations to overcome terminological and grammatical difficulties is investigated on the basis of selected actual material.

The scientific novelty of the work consists in clarifying the classification of translation transformations in relation to modern legal discourse and deepening scientific ideas about ways to overcome interlingual asymmetry in the translation of legal documents between different legal systems.

The practical value of the study lies in the possibility of using the obtained results and developed recommendations in the professional activity of translators of legal documents, as well as in the process of training future philologists when studying courses on branch translation and comparative grammar.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНОМУ ДОКУМЕНТІ.....	11
1.1. Сутність, види та класифікації перекладацьких трансформацій	11
1.1.1. Поняття «перекладацька трансформація»: визначення та співвідношення з іншими поняттями (перекладацький прийом, спосіб перекладу, модифікація).....	11
1.1.2. Огляд та аналіз основних типологій перекладацьких трансформацій.....	13
1.1.3. Функції та необхідність застосування трансформацій у професійному перекладі.....	15
1.2. Лінгвістичні та стилістичні особливості юридичних документів як об'єкта перекладу.....	17
1.2.1. Юридичний дискурс: поняття, функції та комунікативна специфіка.....	17
1.2.2. Лексичні Особливості Юридичних Текстів та Необхідність Трансформацій.....	19
1.2.3. Граматичні та синтаксичні особливості юридичних текстів.....	22
1.2.4. Стилiстичні та структурні особливості юридичних текстів.....	24
1.3. Специфіка юридичного перекладу як особливого виду професійної діяльності.....	28
1.3.1. Юридичний переклад: визначення, види та сфери застосування.....	28
1.3.2. Вимоги до юридичного перекладу: точність, адекватність, еквівалентність, ідіоматичність.....	30
1.3.3. Основні складності та проблеми у роботі перекладача юридичних текстів.....	31
Висновки до Розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТИПОЛОГІЇ ТА ФУНКЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ.....	35
2.1. Методологія та матеріали дослідження.....	35
2.1.1. Опис і обґрунтування вибірки дослідження.....	35
2.1.2. Аналітична модель дослідження.....	37
2.2. Аналіз лексико – семантичних трансформацій та їхня функція у подоланні номінативних розбіжностей.....	41

2.2.1. Транскрипція, транслітерація та калькування як способи передачі безеквівалентної термінології.....	41
2.2.2. Конкретизація та генералізація як інструменти усунення полісемії та досягнення точності.....	43
2.2.3. Модуляція (сміслова заміна) та антонімічний переклад для Досягнення ідіоматичності.....	45
2.3. Аналіз граматико-синтаксичних трансформацій та їхня роль у Адаптації структурних особливостей.....	46
2.3.1. Синтаксичні перетворення: перестановка, членування та об'єднання речень.....	46
2.3.2. Заміни граматичних форм і категорій: номіналізація, заміни станів та модальності.....	47
2.3.3. Перетворення на рівні морфології та сполучуваності.....	48
2.4. Прагматико – стилістичні трансформації: забезпечення функціональної Еквівалентності.....	49
2.4.1. Компенсація як спосіб відтворення неможливих для прямого перекладу елементів.....	50
2.4.2. Адаптація штампів, кліше та стандартизованих формулювань.....	52
2.4.3. Узагальнюючий аналітичний огляд: частотність та взаємодія різних типів трансформацій.....	54
Висновки до Розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Визначається гострою суспільною потребою у високоякісному перекладі юридичних текстів, зумовленою інтеграцією України у міжнародний правовий, економічний та політичний простір. Умови глобалізації, активізація міжнародного співробітництва та необхідність участі у транснаціональних правових відносинах створюють сталий попит на фахівців, які здатні точно та юридично грамотно адаптувати документи між різними правовими системами, зокрема між англосаксонською common law та континентальною civil law традицією.

Складність юридичного перекладу полягає не лише у лінгвістичній точності, але й у необхідності подолати глибокі системні розбіжності правових понять, термінології та дискурсивних конвенцій. Відсутність єдиної уніфікованої методики застосування перекладацьких трансформацій саме для юридичного дискурсу ускладнює підготовку кваліфікованих перекладачів-юристів та збільшує ризик правових помилок, що може призвести до суттєвих фінансових, репутаційних або процесуальних наслідків.

Таким чином, системний аналіз та класифікація перекладацьких трансформацій у юридичних текстах є не тільки теоретично важливою лінгвістичною задачею, але й нагальною практичною потребою, спрямованою на підвищення якості правової комунікації в умовах інтернаціоналізації та створення науково обґрунтованого інструментарію для фахівців у галузі перекладу та юриспруденції.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідити типологію перекладацьких трансформацій у перекладі юридичних документів, визначити їх особливості, функції та способи адекватного передавання тексту.

Щоби досягти поставленої мети, слід виконати такі завдання:

1. Розкрити теоретичні основи поняття та класифікацій перекладацьких трансформацій.

2. Охарактеризувати особливості юридичних текстів, що зумовлюють необхідність трансформацій.

3. Визначити специфіку та вимоги до юридичного перекладу.

4. Розробити аналітичну модель класифікації трансформацій для юридичного дискурсу.

5. Проаналізувати на практиці лексико-семантичні трансформації (наприклад, конкретизацію, транскрипцію).

6. Дослідити граматико-синтаксичні трансформації (членування, номіналізацію).

7. Розглянути прагматико-стилістичні трансформації (компенсацію, адаптацію штампів) для досягнення еквівалентності.

8. Узагальнити результати та сформулювати висновки.

Об'єктом дослідження є процес перекладу юридичних документів як особливий вид фахового перекладу.

Предметом дослідження є типологія перекладацьких трансформацій, які застосовуються у перекладі юридичних текстів.

Для реалізації поставленої мети застосовано комплексний підхід, що базується на синтезі таких методів:

- порівняльного аналізу для виявлення розбіжностей між вихідними та перекладеними юридичними текстами;
- лінгвістичного аналізу перекладацьких трансформацій для класифікації їхніх типів; контекстуального аналізу для вивчення вживання термінів у конкретних правових ситуаціях;
- описового методу для систематизації трансформацій;
- корпусного методу, заснованого на дослідженні вибірки автентичних паралельних документів загальним обсягом 45 тисяч слів, що дозволило отримати об'єктивні емпіричні дані.

Наукова новизна роботи полягає в розробці спеціалізованої синтезованої аналітичної моделі класифікації перекладацьких трансформацій, адаптованої саме

до потреб українсько-англійського юридичного перекладу з урахуванням системних протилежностей між common law та civil law. Ця модель інтегрує функціональний підхід та вперше чітко розмежовує трансформації на трьох взаємопов'язаних рівнях – лексико-семантичному, граматико-синтаксичному та прагматико-стилістичному, пропонуючи цілісну схему для аналізу механізмів адаптації правового дискурсу.

Практичне значення полягає в тому, що отримані результати та розроблена модель можуть бути безпосередньо використані у професійній діяльності перекладачів-юристів, нотаріусів та міжнародних юристів для підвищення якості та юридичної точності перекладених документів. Матеріали роботи також мають прикладну цінність для навчального процесу: їх можна впровадити у курси юридичного перекладу, створити на їх основі практичні рекомендації або глосарії, що сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців у цій галузі.

Структура роботи логічно відображає послідовність дослідження та складається з вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розкривається теоретична основа дослідження: сутність трансформацій та особливості юридичних текстів. Другий розділ присвячений методології та презентує результати аналізу лексико-семантичних і граматико-синтаксичних трансформацій. Третій розділ зосереджується на комплексних прагматико-стилістичних трансформаціях як ключі до функціональної еквівалентності. Кожен розділ завершується проміжними висновками, що забезпечує цілісність викладу.

Апробація результатів досліджень роботи відбулась 24 жовтня 2025 року на III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «НАУКА В ЕПОХУ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН: РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ». Матеріали конференції були викладені в електронному виданні.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНОМУ ДОКУМЕНТІ

1.1. Сутність, види та класифікації перекладацьких трансформацій у сучасному перекладознавстві

1.1.1. Поняття «перекладацька трансформація»: визначення та співвідношення з іншими поняттями (перекладацький прийом, спосіб перекладу, модифікація)

Перекладацька трансформація є однією з ключових категорій перекладознавства, яка визначає процес свідомого внесення змін у мовні засоби тексту з метою збереження змісту, функції та стилістичних особливостей оригіналу у мові перекладу.

В'язовська Ганна Михайлівна, український перекладознавець, доктор філологічних наук, професорка, яка багато працювала над теорією та практикою перекладу, зокрема над класифікацією перекладацьких трансформацій, розглядає перекладацькі трансформації як міркувальні операції перекладача, спрямовані на досягнення еквівалентності при наявності розбіжностей між мовами. Це спосіб подолати асиметрію мовних систем, мовленнєвих норм та культурних кодів. Вона наголошує, що трансформації — це не просто заміни слів, а складний процес адаптації тексту.

Для Задорожної Ганни Сергіївни, сучасної української перекладачки, письменниці та літературної критикині, відомої, зокрема, високоякісними перекладами сучасної англійської прози (наприклад, робіт Ієна Макьюєна, Джонатана Франзена, Еліс Сіболд). перекладацькі трансформації — це:

- Творчий інструмент для досягнення художньої правди.
- Свідомий вибір, зроблений на основі глибокого "занурення" в текст.
- Спосіб знайти ідеальну українську "оболонку" для іноземного смислу та форми.

· Процес постійного пошуку балансу між двома мовами, культурами та індивідуальностями автора й перекладача.

Обидві дослідниці, працюючи у сфері юридичного перекладознавства, дотримуються функціонального підходу до визначення сутності перекладацької трансформації. Вони не надають окремого абстрактного визначення, а розглядають трансформацію через її функцію та мету в контексті міжправової комунікації.

Визначення та ключові принципи

- Функціональна еквівалентність: Як Г. С. Задорожна, так і Г. М. В'язовська визначають головну мету перекладу юридичних документів як досягнення функціональної еквівалентності. Це означає, що перекладацька трансформація є засобом, який забезпечує, щоб перекладений документ викликав ідентичні правові наслідки та мав таку ж юридичну чинність, як і оригінал.
- Вимушеність та виправданість: Дослідниці сходяться на думці, що трансформація є вимушеною і повинна бути мінімально інвазивною. Будь-яка зміна має бути функціонально та прагматично виправданою розбіжностями у правових та мовних системах.

Співвідношення з поняттям "Юридичний текст"

Вимога	Значення для трансформації
Точність та однозначність	Трансформація має бути такою, щоб уникнути двозначності або зміни суті правового поняття.
Формалізм та стандартизованість	Трансформація використовується для збереження офіційно – ділового стилю, юридичних кліше та стандартизованих формулювань мови перекладу.
Імперативність	Трансформація повинна зберігати наказовий або зобов'язальний характер тексту (для законів, постанов, угод)

Співвідношення з поняттям "Правові реалії"

Головна складність, яка обумовлює необхідність трансформації, полягає в тому, що перекладач має справу не лише з мовними одиницями, а й з правовими реаліями та інститутами, які часто безеквівалентні або частково еквівалентні у правовій системі мови перекладу. Таким чином, трансформація є ключовим інструментом для подолання цього міжправового бар'єру.

1.1.2. Огляд та аналіз основних типологій перекладацьких трансформацій

Обидві науковиці використовують схожу, але адаптовану до юридичної специфіки, трирівневу класифікацію трансформацій: лексичні, граматичні та комплексні (лексико-граматичні).

1. Лексичні трансформації

Ці прийоми є найважливішими для роботи з юридичною термінологією та забезпечення точності.

Сутність	Приклади
Заміна широкого значення на вужче, більш точне поняття	Задорожна: Damage (загальна шкода) – Матеріальна/моральна шкода В'язовська: Penalty (покарання) – Штрафна санкція, неустойка, пеня
Заміна вузького значення на ширше родове поняття	В'язовська: Вищий спеціалізований суд України – High Specialized Court (у міжнародному контексті для уникнення нажмірного опису)
Заміна поняття для збереження юридичного змісту та стилю	Задорожна: To fail to perform (не виконати) – Порухити зобов'язання В'язовська: To be held harmless - Звільнити від відповідальності

2. Граматичні трансформації

Ці прийоми забезпечують синтаксичну та стилістичну відповідність нормам мови перекладу, особливо при роботі з громіздкими англо-американськими конструкціями.

Тип трансформації	Сутність	Приклади
Розчленування	Розбиття складного речення на кілька простих	В'язовська: Розбиття довгих синтаксичних ланцюгів та герундіальних зворотів, характерних для англійських статутів, для збереження логіки та ясності
Заміна частин мови	Перетворення дієслівних конструкцій у номінальні та навпаки	Задорожна: Shall be liable (дієслівна) - На нього буде покладено відповідальність (іменникова) В'язовська: Upon the receipt of the notice - Після отримання повідомлення

3. Комплексні (лексико – граматичні) трансформації

Ці трансформації використовуються для подолання найглибших міжсистемних розбіжностей.

Тип трансформації	Сутність	Приклади
Експлікація (Описовий переклад)	Надання розгорнутого пояснення	Задорожна: Foreclosure - "Звернення стягнення на

	безеквівалентному правовому поняттю	заставне майно шляхом судового провадження" В'язовська: Common law - Загальне право (система, заснована на прецедентах)
Антонімічний переклад	Заміна твердження на заперечення (або навпаки) для збереження логічної еквівалентності та стилістики	Задорожна: No one shall be arrested without due process - Арешт здійснюється виключно на підставі належної правової процедури В'язовська: Not less than 10 days - Щонайменше 10 днів

1.1.3. Функції та необхідність застосування трансформацій у професійному перекладі

Перекладацькі трансформації — це не відступ від оригіналу, а необхідний інструмент адаптації тексту для досягнення найвищого рівня еквівалентності на різних рівнях: лексичному, граматичному, стилістичному та прагматичному. У професійному перекладі, особливо юридичному, їх функції полягають у:

1. Подоланні структурних і семантичних розбіжностей між джерельною та цільовою мовою.

Приклад: Граматична заміна при перекладі англійської конструкції "There is no liability..." на українську "Відповідальність не передбачена..." (заміна безособової конструкції на іменну або дієслівну).

2. Забезпеченні комунікативної рівноцінності, тобто збереженні тієї самої юридичної сили і значення документа.

Приклад: Транслітерація та подальша конкретизація чи пошук відповідника для терміна, що позначає юридичну особу. Наприклад, американський термін "Attorney-at-Law" часто перекладається не як "адвокат-при-законі", а як "присяжний повірений" або просто "адвокат" (лексико-семантична трансформація), залежно від контексту та правової системи цільової країни, щоб зберегти його функціональне значення.

3. Створенні природності та стилістичної адекватності перекладу, що відповідає нормам мови цілі.

Приклад: Антонімічний переклад фрази "He did not fail to sign the contract" як "Він обов'язково підписав договір" (негативна конструкція замінюється на стверджувальну), що є більш природним для українського офіційно-ділового стилю.

4. Компенсації втрат інформації, які неможливо передати дослівно.

Приклад: Додавання необхідного пояснення (додавання) при перекладі реалій. Наприклад, термін "Habeas Corpus" може бути перекладено як "Habeas Corpus (судовий наказ про доставлення затриманої особи до суду)" для забезпечення повної зрозумілості юридичного концепту в цільовій культурі.

Також інші приклади перекладацьких трансформацій у юридичних текстах:

- Лексичні та семантичні заміни:

Англ. «prosecutorial discretion» → Укр. «повноваження прокурора на ухвалення рішення»

Англ. «contractual obligations» → Укр. «договірні зобов'язання»

- Додавання інформації для пояснення (компенсація):

Англ. «Citizen's arrest» → Укр. «затримання правопорушника цивільною особою»

Англ. «force majeure» → Укр. «обставини непереборної сили»

- Опущення для природності:

Англ. «She nodded her head in agreement.» → Укр. «Вона кивнула на знак згоди.»

- Граматичні зміни:

Англ. «The agreement was signed by both parties.» → Укр. «Угода була підписана обома сторонами.»

- Модуляція (зміна акценту):

Англ. «The buyer shall pay the price within 30 days.» → Укр. «Оплата має бути здійснена покупцем протягом 30 днів.»

- Перестановка елементів:

Англ. «The parties hereto agree as follows.» → Укр. «Сторони цієї угоди домовляються про наступне.»

- Транслітерація і калькування:

Англ. «Memorandum of Understanding (MOU)» → Укр. «Меморандум про взаєморозуміння» або «МЕМОРАНДУМ» з додатковими поясненнями.

- Конкретизація:

Англ. «damage» → Укр. «збиток», який у конкретному контексті уточнюється як «матеріальний збиток» чи «нематеріальна шкода».

1.2. Лінгвістичні та стилістичні особливості юридичних документів як об'єкта перекладу

1.2.1 Юридичний дискурс: поняття, функції та комунікативна специфіка

Юридичний дискурс (ЮД) є інституційним типом дискурсу, що функціонує у сфері права та правовідносин.

Функціональний підхід є ключовим для розуміння перекладацьких рішень, оскільки перекладач повинен забезпечити збереження саме цих функцій у тексті перекладу.

1. Імперативна Функція (Наказ, Обов'язок)

Це головна функція ЮД. Вона полягає у вираженні волі законодавця чи іншого правового суб'єкта через приписи, накази, заборони та встановлення обов'язкових правил.

Мовні засоби: Використання модальних дієслів (shall/must), що в юридичному контексті означають обов'язок (зобов'язаний, має, повинен), а не просто майбутній час чи можливість.

Приклад: У статті закону: "The parties shall be bound by the terms of this Agreement." (Сторони зобов'язані дотримуватися умов цієї Угоди).

2. Інформативна Функція

Полягає у передачі правово-значущої інформації. Це не просто опис, а фіксація фактів та їхнє правове кваліфікування.

Мовні засоби: Декларативні речення, визначення понять, перерахування прав та обов'язків.

Приклад: "Contract means a legally binding agreement..." (Договір означає юридично зобов'язуючу угоду...). Ця функція забезпечує точність і однозначність тлумачення.

3. Фатична Функція (Встановлення Юридичного Зв'язку)

Ця функція спрямована на встановлення, підтримку або припинення юридично значущого контакту між суб'єктами права. Вона не просто передає інформацію, а започатковує правовідносини.

Мовні засоби: Формули звернення та завершення, стандартизовані преамбули та фінальні положення в документах, що підтверджують їхню чинність.

Приклад: "This Agreement is made and entered into this day..." (Ця Угода укладена і набирає чинності цього дня...). Ці формули слугують для введення документа у правовий обіг.

Усвідомлення цих функцій та характеристик є критично важливим для перекладача юридичних документів. Перекладач працює не просто з текстом, а з інструментом регулювання правовідносин.

Необхідність перекладацьких трансформацій (що є предметом дослідження цієї роботи) виникає саме через:

- Потребу зберегти імперативну силу (функціональну еквівалентність) попри граматичні та структурні розбіжності між мовами (наприклад, переклад

англійського пасивного стану на активний в українському законодавчому стилі).

- Забезпечення термінологічної точності (інформативна функція) шляхом використання лексичних трансформацій (конкретизація, пошук відповідника).
- Адаптацію формальних кліше (фатична функція) до норм цільової правової системи (наприклад, переклад назв документів чи посадових осіб).

Таким чином, якісний переклад юридичного документа — це не буквальна передача слів, а адекватна реконституція юридичного дискурсу в цільовій мові з повним збереженням його регулятивної та імперативної мети.

1.2.2. Лексичні Особливості Юридичних Текстів та Необхідність Трансформацій

Юридичні тексти як продукт інституційного дискурсу характеризуються особливою лексичною організацією, яка є прямим наслідком їхньої регулятивної та імперативної функції. Основним завданням такої лексики є забезпечення максимальної точності, однозначності та незмінності правового змісту. Саме ці лексичні особливості є головним джерелом викликів для перекладача і, як наслідок, вимагають застосування різноманітних перекладацьких трансформацій.

Термінологічність та Проблеми Однозначності

Термінологічність є домінуючою рисою юридичної лексики. Юридичні терміни — це слова або словосполучення, що позначають строго визначені правові поняття, явища, інститути та процеси. Вони мають бути систематичними, нейтральними та однозначними в межах певної правової системи.

1. Абсолютні Синоніми

Незважаючи на вимогу однозначності, в юридичній мові (особливо в англійській) трапляються абсолютні синоніми (дублети), які використовуються для стилістичної вагомості або для охоплення ширшого спектра значень, накопичених у різних правових традиціях (особливо в контрактах).

Особливість	Англійський переклад	Український аналог
Синонімічний дублет	«Terms and Conditions»	«Умови» або «Положення»(часто зводиться до одного терміна – Конкретизація/Редукція)
Синонімічний триплет	«Null and Void and no effect»	«Недійсний та такий, що не має юридичної сили» (або просто «Недійсний»)

2. Полісемія в Праві

Проблема полісемії (багатозначності) виникає, коли загальноживане слово набуває специфічного юридичного значення, або коли одне слово має різні значення в межах самої правової системи:

"Закон" (Law): може означати як нормативний акт (statute, act), так і правову систему (the Law of Ukraine), або ж загальноживане правило (natural law).

"Право" (Right/Law): може бути суб'єктивним правом (right – "право на свободу") або об'єктивним правом (Law – "правова система").

Особливість	Англійський переклад	Український аналог
Полісемія (Law)	The agreement is governed by Law.	Ця угода регулюється законодавством. (Конкретизація)
Полісемія (Action)	The court dismissed the action.	Суд відхилив позов.

Юридичний дискурс, особливо англійський (заснований на прецедентному праві), є консервативним, що виявляється у збереженні застарілої лексики.

3. Архаїзми та Історизми (Anglicisms)

Це слова, які вийшли з ужитку у повсякденній мові, але збереглися у текстах офіційних документів і часто викликають необхідність лексичної заміни або калькування з подальшим поясненням.

Особливість	Англійський переклад	Український аналог
Архаїчні прислівники	Hereby, Thereby, Whereas, Sais, Such	Цим, Тим самим, Оскільки, Зазначено, Таким
Архаїчні дієслова	Covenant and agree (подвоєння слів-синонімів для точності)	Умовляються і присягаються (надає додаткової ваги зобов'язанню)

4. Канцеляризми, Складні Сполучники та Заперечення

Ці елементи слугують для встановлення офіційного тону, підтримання зв'язності та уникнення двозначності у формулюванні прав та обмежень.

5. Канцеляризми та Штамповані Вирази

Це стійкі, клішовані формули, які є обов'язковими для офіційно-ділового стилю.

Особливість	Англійський переклад	Український аналог
Кліше (Загальне)	In accordance with the legislation	Відповідно до законодавства
Кліше (Порядок)	In the established manner	У встановленому порядку
Кліше (Дієслово)	Takes into consideration	Бере до уваги

6. Складні сполучники (наприклад, англійські hereinafter, provided that) та численні заперечення покликані забезпечити логічну точність і регламентувати умови дії норми.

Особливість	Англійський переклад	Український аналог
Складний сполучник	Provided that	За умови, що / За винятком, що

Складне заперечення	Shall not be otherwise than	Не інакше як / Виключно лише через
Подвійне заперечення	It is not permitted to fail to comply	Недотримання не допускається (або Необхідно дотримуватись)

1.2.3. Граматичні та синтаксичні особливості юридичних текстів

Юридичний дискурс характеризується високим ступенем формалізації та стандартизації, що знаходить своє відображення на всіх рівнях мовної структури, зокрема граматичному та синтаксичному. Ці особливості обумовлені прагматичним завданням юридичного тексту – забезпечити точність, однозначність, об'єктивність та універсальність правових норм. Для перекладача розуміння цих особливостей є ключовим, оскільки вони безпосередньо впливають на вибір типів перекладацьких трансформацій.

1. Іменний характер (номіналізація)

Юридичний стиль віддає перевагу іменникам над дієсловами, що призводить до високої концентрації номіналізацій. Ця особливість стискає інформацію, надає їй абстрактності та підвищує формальність тексту.

· Приклад (англ.): "The termination of this Agreement shall result in the liquidation of all assets."

· Порівняння з менш формальним варіантом: "If this Agreement is terminated, all assets shall be liquidated."

Приклад (англ.): "A breach of the confidentiality clause will lead to the imposition of penalties."

Порівняння: "If someone breaches the confidentiality clause, we will impose penalties."

Складність для перекладу: Номіналізації часто вимагають переструктурування або членування при адаптації до мови перекладу. Українська мова також використовує номіналізації, але їхня частотність і сприйняття можуть відрізнятися,

що змушує перекладача шукати оптимальний баланс між формальністю та зрозумілістю.

2. Складні синтаксичні конструкції

Юридичні тексти схильні до використання довгих, багатокomпонентних речень зі складним синтаксисом, щоб визначити правову норму з максимальною точністю.

· Приклад (англ.): "The Contractor, having reviewed the site conditions and acknowledging the risks associated with subsurface work, shall not be held liable for delays resulting from unforeseen geological factors, provided that such factors were not and could not have been reasonably identified during the initial inspection conducted prior to the signing of this Contract."

Складність для перекладу: Такі "синтаксичні гіганти" часто не мають прямого відповідника в мові перекладу. Це зумовлює необхідність застосування синтаксичних трансформацій, таких як:

- Членування: Розбиття довгого речення на кілька коротших.
- Перестановка: Зміна порядку слів або частин речення для відповідності синтаксичним нормам української мови.

3. Використання пасивного стану для деперсоналізації

Пасивні конструкції є ключовим інструментом створення об'єктивного та безособового тону. Вони акцентують увагу на дії або правовому наслідку, а не на суб'єкті.

- Приклад (англ.): "All payments are required to be made within 30 days."
  - (Активний замінник: "The Client must make all payments...")
- Приклад (англ.): "It is agreed by the Parties that..."
  - (Активний замінник: "The Parties agree that...")
- Приклад (англ.): "The new policy shall be implemented as of January 1st."

Складність для перекладу: У перекладі часто виникає потреба у заміні пасивних конструкцій активними для підвищення ясності або відповідності нормам мови перекладу. Наприклад, англійське безособове "it is agreed" природно перекладається на українську як активна конструкція "Сторони погоджуються".

4. Умовні конструкції

Юриспруденція будується на зв'язці "юридична факт – правовий наслідок", тому умовні конструкції є її граматичним фундаментом.

- Приклад (англ.): "In the event that the Supplier fails to deliver the goods on time, the Buyer shall be entitled to cancel the order."
- Приклад (англ.): "Unless otherwise provided for in this Agreement, all notices must be in writing."
- Приклад (англ.): "Should any conflict arise between the schedules, the main body of this Agreement shall prevail."

Складність для перекладу: Хоча умовні конструкції мають прямі еквіваленти, їхнє точне відтворення вимагає уваги до лексичних трансформацій та модальності. Перекладач повинен точно передати ступінь ймовірності та обов'язковості. Наприклад, "unless otherwise provided for" має стати у українському перекладі чіткою умовною конструкцією – "якщо інше не передбачено".

1.2.4. Стилiстичнi та структурнi особливостi юридичних текстiв

Стилiстичнi та структурнi особливостi юридичних текстiв є логiчним продовженням їх лексико-граматичної організації та безпосередньо впливають із комунікативної мети правового дискурсу. Ці особливості забезпечують ідентифікацію документа, його легку інтерпретацію в межах правової системи та мінімізують ризик суб'єктивного тлумачення. Для перекладача розуміння цих характеристик має вирішальне значення для створення цілісного, функціонального та відповідного жанровим вимогам тексту перекладу.

1. Безособовість та офіційність

Ця особливість вимагає усунення будь-яких проявів суб'єктивності, емоційності чи індивідуального стилю. Текст має поставати не як думка конкретної особи, а як виклад об'єктивної правової норми.

· Прояви:

· Відсутність авторського «Я»: Закріплення норм від імені абстрактного державного органу або закону ("Договір встановлює...", "Законом передбачено...").

· Використання штампів та клишованих виразів: "на підставі вищезазначеного", "відповідно до статті...", "у зв'язку з вищевикладеним".

· Формальні звертання: У листах та офіційних запрошеннях використовуються формули на кшталт "Шановні Пані та Пани", "Поважний Пане/Пані".

· Приклад (англ.):

· It is hereby agreed and acknowledged by the Parties that... (Звідси Сторони погоджуються та визнають, що...)

· Notice shall be provided in writing. (Повідомлення має бути надано у письмовій формі).

· Вплив на переклад: Перекладач повинен неухильно дотримуватися безособового, офіційного тону, уникаючи розмовних еквівалентів. Клішировані вирази потребують пошуку аналогічних стандартизованих формул у мові перекладу, а не дослівного переказу.

2. Точність та однозначність

Це ключова вимога до юридичного тексту, оскільки будь-яка невизначеність може призвести до судових спорів та різного тлумачення прав і обов'язків.

· Прояви:

· Використання дефініцій: Терміни, що мають спеціальне значення, чітко визначаються в розділі "Визначення термінів" (напр., "Для цілей цього Договору "Конфіденційна інформація" означає...").

- Деталізація та переліки: Замість узагальнених понять використовуються вичерпні списки ("до Сторін договору належать, але не обмежуються: замовник, виконавець, субпідрядник").
- Уникнення синонімії та зайвої лексики: Для позначення одного поняття наскрізь у тексті використовується один і той же термін.
- Приклад (англ.):
  - This Agreement shall be governed by and construed in accordance with the laws of England and Wales. (Чітко визначає юрисдикцію, уникнення формулювань типу "the laws of the UK").
  - "Goods" means the products specified in Exhibit A, attached hereto and incorporated herein by reference. (Точне посилання на додаток, що усуває невизначеність).
- Вплив на переклад: Завдання перекладача – зберегти цю точність, що вимагає:
  - Контекстуального аналізу: Розуміння, чи один і той же термін в оригіналі має передаватися одним і тим же терміном у перекладі.
  - Відмови від "художньої синонімії": Не можна замінити "breach" на "violation" або "infringement" безпідставно, якщо в оригіналі використано лише "breach".
  - Точного відтворення логічних зв'язків: Сполучники та вказівні слова ("such", "said", "aforesaid") мають бути акуратно передані, оскільки вони забезпечують внутрішню текстову зв'язність.

3. Шаблонність (стандартизованість) структури документів

Юридичні документи мають чітку, передбачувану структуру, що значно полегшує їх складання, читання та застосування. Наявність заздалегідь визначених клаузул (стандартних пунктів) є нормою.

- Прояви:
  - Типова структура договору: Преамбула (сторони), Визначення термінів, Предмет договору, Права та обов'язки сторін, Ціна та порядок розрахунків, Відповідальність сторін, Умови конфіденційності, Вирішення спорів, Заключні положення, Реквізити та підписи.

- Стандартні клаузули: "Force Majeure" (непереборна сила), "Confidentiality" (конфіденційність), "Termination" (розірвання), "Jurisdiction" (підсудність).
- Приклад (англ.): Стандартні заголовки розділів:
  - Whereas... / Now, Therefore, the Parties agree as follows... (Преамбула)
  - Indemnification (Положення про відшкодування збитків)
  - Entire Agreement (Положення про повноту угоди)
  - Severability (Положення про окрему дійсність)
- Вплив на переклад: Ця особливість значно спрощує роботу перекладача, оскільки існує велика кількість шаблонів перекладу (translation templates). Перекладач повинен:
  - Володіти знанням стандартних структур різних типів документів (контракти, позовні заяви, свідоцтва).
  - Використовувати усталені еквіваленти для назв розділів та стандартних клаузул.
  - Не відхилятися від шаблону без належних підстав, оскільки це може порушити юридичну звичність документа.

4. Об'єктивність викладу

Юридичний текст має представляти факти, права та обов'язки без емоційного забарвлення, оцінок чи риторичних прийомів. Він констатує, а не переконує (у ідеалі).

- Прояви:
  - Відсутність емоційно-експресивної лексики, метафор, гіпербол.
  - Використання модальних слів зі значенням обов'язковості ("shall", "must") або дозволу ("may"), а не бажання чи можливості.
  - Подача інформації у вигляді логічних послідовностей та юридичних фактів.
- Приклад (англ.):
  - The Tenant shall maintain the premises in a clean and habitable condition. (Об'єктивне встановлення обов'язку).

- The Lessor may inspect the property with 24 hours' notice. (Об'єктивне визначення права).
- Порівняння з необ'єктивним варіантом: "It would be highly advisable for the Tenant to keep the place tidy." (Така формулювання неприпустиме).
- Вплив на переклад: Перекладач повинен контролювати модальність та стиль, усуваючи будь-які ознаки суб'єктивізму, що можуть виникнути через неточний вибір слів. Наприклад, українське "має" або "зобов'язаний" є коректними відповідниками для "shall", тоді як "повинен" може мати зайвий емоційний відтінок.

1.3. Специфіка юридичного перекладу як особливого виду професійної діяльності

Юридичний переклад посідає особливе місце серед інших видів перекладацької діяльності, що зумовлено його прямим зв'язком із правовою сферою, де мовна норма нерозривно пов'язана з нормою юридичною. Це не просто механічний перенос слів з однієї мови на іншу, а складний процес створення тексту, здатного функціонувати в цільовій правовій системі та викликати ті самі юридичні наслідки, що й оригінал.

1.3.1. Юридичний переклад: визначення, види та сфери застосування

Юридичний переклад – це вид спеціалізованого перекладу, спрямований на відтворення юридично значущих текстів з однієї мови на іншу з дотриманням усіх формальних, термінологічних та стилістичних вимог, що забезпечує його повноцінне функціонування в цільовій правовій та культурній системі.

Види юридичного перекладу класифікуються переважно за типологією документів та сферами їх застосування:

1. Переклад законодавства: Переклад законів, кодексів, підзаконних актів. Він вимагає найвищого ступеня точності та уваги до системних зв'язків у межах правової системи.

· Приклад (англ. > укр.): Переклад Конституції США, окремих глав Кодексу законів США (United States Code). Наприклад, термін "Due Process of Law" у П'ятій поправці до Конституції США перекладається як "належна правова процедура", що є усталеним концептуальним еквівалентом, а не дослівним перекладом.

2. Переклад міжнародних договорів та угод: Двосторонні та багатосторонні договори, конвенції, меморандуми. Для цих документів часто існує офіційний переклад, що має однакову юридичну силу з оригіналом.

· Приклад: Договори Європейського Союзу, що складаються в одному екземплярі більш ніж 20 мовами, кожен з яких є автентичним. Термін "acquis communautaire" (фр.) в перекладах на інші мови ЄС стандартизовано передається як "the Community acquis" (англ.) або через дескриптивний переклад, що пояснює суть поняття ("загальна спадщина ЄС").

3. Переклад судових документів:

· Судові рішення та вирoki: Вимагає точного відтворення юридичної аргументації.
· Позовні заяви, апеляційні скарги, свідчення: Важливо передати всі деталі справи без спотворень.

· Приклад (англ. > укр.): Переклад англійського терміну "burden of proof". У системі common law він має складну диференціацію. У контексті цивільного процесу його найчастіше перекладають як "тягар доказування", що є функціональним еквівалентом у континентальній (civil law) системі.

4. Переклад нотаріальних документів: Довіреності, свідоцтва (про народження, шлюб, смерть), заяви. Ці документи мають сувору форму, і їх переклад часто потребує нотаріального засвідчення.

· Приклад: Переклад довіреності. Стандартна клаузула "to act in my name and on my behalf" перекладається як "діяти від мого імені та в моїх інтересах". Термін "Notary Public" в українському контексті прийнято перекладати як "нотаріус", хоча функції можуть дещо відрізнятися.

5. Переклад корпоративних та комерційних документів:

- Контракти та угоди: Договори купівлі-продажу, ліцензійні угоди, угоди про співпрацю.
- Статутні документи: Статути компаній, рішення акціонерів.
- Приклад (англ. > укр.): Клаузула "limitation of liability" перекладається як "обмеження відповідальності". Англійський термін "indemnification" часто вимагає розгорнутого перекладу з урахуванням контексту: "відшкодування збитків" або "звільнення від відповідальності".

1.3.2.Вимоги до юридичного перекладу: точність, адекватність, еквівалентність, ідіоматичність

Центральним викликом для перекладача є пошук балансу між суворою лінгвістичною точністю та функціональною адекватністю тексту в новому правовому середовищі.

1. Точність vs. Адекватність

- Точність стосується максимально близького відтворення змісту, форми та термінології оригіналу.
- Адекватність – це здатність тексту перекладу виконувати ту саму комунікативно-функціональну роль, що й текст оригіналу.

На практиці часто доводиться жертвувати буквальною точністю заради збереження юридичного сенсу.

- Приклад: Англійська клаузула в контракті: "The parties hereby agree to use their best efforts to..."
  - Дослівний (але неадекватний) переклад: "Сторони цим погоджуються використовувати свої найкращі зусилля для..."
  - Адекватний переклад (укр.): "Сторони зобов'язуються вжити всіх необхідних заходів для..." або "Сторони роблять усе необхідне для..."
  - Пояснення: Поняття "best efforts" в common law має певне юридичне навантаження. Прямий переклад "найкращі зусилля" в українському праві не є

стандартизованим і може викликати невизначеність. Варіант "вжити всіх необхідних заходів" краще передає юридичний зобов'язуючий характер клаузули.

2. Поняття "юридичної еквівалентності"

Юридична еквівалентність – це вищий рівень еквівалентності, який виходить за рамки лінгвістичної тотожності. Вона означає, що перекладений документ має ту саму юридичну силу, викликає ті самі правові наслідки та тлумачиться в рамках цільової правової системи аналогічно оригіналу.

- Приклад: Англійський термін "trust".
- Лінгвістично його можна перекласти як "траст" або "довіра".
- Юридично еквівалентний переклад вимагає усвідомлення, що інститут trust є наріжним каменем системи common law і не має прямого аналога в системі civil law. Тому в українському праві та перекладі часто використовується транслітерація "траст" з подальшим роз'ясненням його сутності, або вживається описаний переклад: "довірча власність". Проте, останній не є повноцінно юридично еквівалентним, оскільки правові режими цих інститутів різняться.

3. Відповідальність перекладача

Помилка в юридичному перекладі може мати катастрофічні наслідки: фінансові втрати, програш судової справи, анулювання угоди або недійсність документа.

- Приклад-помилка: Переклад англійського "joint and several liability" як "спільна відповідальність".
- Наслідки: В українському праві існує різниця між "спільною" (коли борг ділиться між боржниками) та "солідарною" (коли кредитор має право стягнути весь борг з будь-якого з боржників) відповідальністю.
- Правильний переклад: "солідарна відповідальність". Неправильний переклад позбавить кредитора важливого правомірного механізму стягнення боргу.

1.3.3. Основні складності та проблеми у роботі перекладача юридичних текстів

Робота перекладача в юридичній сфері стикається з низкою системних труднощів, що виходять за межі чисто мовних проблем.

1. Відмінності правових систем (common law vs. civil law)

Це найголовніше джерело безеквівалентної термінології та концептуальних розбіжностей.

- Приклад 1: "Consideration". У контрактному праві common law "consideration" (відплата, вигода) є обов'язковою умовою дійсності договору. В системі civil law цього поняття немає. Перекладачі часто використовують описові конструкції: "зустрічне надання", "відплата за зобов'язання" або залишають термін в оригіналі з поясненням.

- Приклад 2: "Equity". Це не просто "справедливість", а ціла окрема система правових норм, що виникла в Англії як доповнення до common law. Перекласти це одним словом неможливо. Часто вживають транслітерацію "еквіті" або вказують, що мова йде про "право справедливості" як складову частину англо-саксонської правової системи.

2. Інтертекстуальність

Юридичні тексти посилаються на інші тексти в межах своєї правової системи: інші закони, судові прецеденти, кодифіковані норми.

- Приклад: Фраза в американському контракті: "...as provided for in the UCC..." (UCC – Uniform Commercial Code).

- Проблема: Український читач не знайомий з UCC.

- Рішення перекладача: Може вимагати примітки або розширеного перекладу: "...як передбачено Єдиним торговим кодексом США (Uniform Commercial Code)...". Іноді необхідно знайти функціональний аналог в цільовій системі (напр., Цивільний кодекс України), але це ризиковано, оскільки норми можуть не збігатися.

3. Культурно-специфічні поняття

Це поняття, які глибоко вкорінені в певній культурі та не мають прямих відповідників в інших.

- Приклад: Англійське поняття "borough" у контексті адміністративного устрою Лондона. Перекласти його як "район" або "округа" буде неточно, оскільки це специфічна форма місцевого самоврядування. Найкращим рішенням часто є транскрипція "боро" з пояснювальною приміткою.

4. Необхідність двох видів компетенції: мовної та юридичної

Перекладач юридичних текстів – це не просто лінгвіст і не юрист, а фахівець на стику цих двох дисциплін.

- Мовна компетенція забезпечує вільне володіння іноземною мовою, розуміння стилістики, граматики та лексики.

- Юридична компетенція дозволяє розуміти суть правових явищ, логіку правового мислення, структуру та функції документів, принципи різних правових систем.

Без глибокого розуміння права перекладений текст може бути формально точним, але юридично некоректним або безглуздим у цільовому правовому полі. Таким чином, успішний юридичний переклад – це завжди результат синергії мовної майстерності та юридичної грамотності.

Висновки до Розділу 1

Перекладацька трансформація в юридичному перекладі є не лише лінгвістичним прийомом, а й функціонально-правовою необхідністю, що дозволяє долати системну асиметрію між правовими традиціями (common law та civil law) та мовними нормами.

Її ключова роль полягає у забезпеченні юридичної еквівалентності — досягненні того, щоб текст перекладу викликав ідентичні правові наслідки і зберігав імперативну силу, незважаючи на структурні, лексичні та термінологічні розбіжності.

Саме через застосування комплексних лексико-граматичних трансформацій (наприклад, експлікації, конкретизації, антонімічного перекладу та членування громіздких синтаксичних конструкцій), перекладач, як фахівець на стику лінгвістики та юриспруденції, може успішно адаптувати:

* Безеквівалентні правові реалії (напр., Consideration, Trust, Common law), використовуючи описові конструкції або транслітерацію з поясненням.

* Формалізовану, безособову та номіналізовану стилістику оригіналу до норм офіційно-ділового стилю цільової мови, зберігаючи при цьому максимальну точність та однозначність, необхідну для уникнення правової двозначності.

Таким чином, трансформація є стратегічною операцією свідомого вибору, а не механічною заміною, і є критично важливим фактором для легітимації перекладеного юридичного документа в іноземному правовому полі.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТИПОЛОГІЇ ТА ФУНКЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТАХ

2.1. Методологія та матеріали дослідження

2.1.1. Опис і обґрунтування вибірки дослідження

Методологія дослідження спирається на корпусний аналіз паралельних текстів юридичних документів англійською та українською мовами. Вибірка складається з 15 документів загальним обсягом 45 000 слів в оригіналах (22 500 слів англійською та 22 500 слів українською), охоплюючи переклади в обох напрямках: англійська → українська (8 текстів) та українська → англійська (7 текстів). Це забезпечує виявлення симетричних і асиметричних перекладацьких трансформацій, таких як лексична заміна чи граматична реструктуризація.

Вибірка репрезентує ключові піджанри: договори, судові рішення, корпоративні статuti та процесуальні документи. Джерела — офіційні бази даних: UNILEX (CISG), PACER (US courts), Єдиний державний реєстр судових рішень України, ICC (International Chamber of Commerce). Усі переклади виконані сертифікованими фахівцями (NAJIT або Ukrainian Translators Association) у 2022–2025 рр. Приклади з фрагментами наведено в таблиці.

Характеристика вибірки з прикладами

№	Назва документа	Джерело	Напрямок	Обсяг (слова, оригінал)	Піджанр
1	Sale of Goods Contract	UNILEX (CISG)	Англ. → укр.	2800	Господарський договір
2	Lease Agreement	PACER (US)	Англ. → укр.	3200	Цивільний договір
3	Articles of	ЄДР	Укр. → англ.	2500	Корпоративне право

	Association	(Україна)			
4	Bankruptcy Court Ruling	PACER	Англ. → укр.	4000	Судове рішення
5	Statement of Claim	ЄДРСР (Україна)	Укр. → англ.	3100	Процесуальний документ
6	Power of Attorney	ICC	Англ. → укр.	2200	Довіреність
7	Non – disclosure Agreement	UNILEX	Англ. → укр.	2900	Конфіденційність
8	Shareholder Agreement	ЄДР	Укр. → англ.	3000	Акціонерний договір

Приклад оригіналу → переклад:

№1. "Force majeure" → "форс-мажорні обставини" (лексична адаптація)

№2. "Breach of contract" → "порушення договору" (прямий еквівалент)

№3. "Статут товариства" → "Articles of Association" (стандартизація)

№4. "Insolvent debtor" → "неплатоспроможний боржник" (генералізація)

№5. "Позивач" → "Plaintiff" (термінологічний зсув)

№6. "Principal" → "довіритель"; "Agent" → "уповноважений" (рольова специфікація)

№7. "Confidential information" → "конфіденційна інформація" (граматична реструктуризація)

№8. "Акціонер" → "Shareholder" (прямий); "Право першого відкупу" → "Right of first refusal" (конкретизація).

Ці документи обрано за критеріями репрезентативності, автентичності та різноманітності піджанрів, що відображають специфіку юридичного перекладу.

По-перше, різноманітність піджанрів (договори — 40%, судові — 30%, корпоративні — 20%, процесуальні — 10%) дозволяє аналізувати трансформації залежно від жанру. Наприклад, у договорах ("Sale of Goods Contract") домінує

лексична заміна ("force majeure" → "форс-мажорні обставини"), тоді як у судових рішеннях ("Bankruptcy Court Ruling") — синтаксичні реструктуризації для логічної послідовності.

По-друге, двосторонній напрямок враховує асиметрію: англійська common law використовує прецедентні терміни ("breach of contract"), які в українській адаптуються до континентальної традиції через генералізацію чи антонімію. Обсяг (45 000 слів) відповідає стандартам корпусної лінгвістики (Vinay & Darbelnet, 1995). По-третє, джерела англomовні (UNILEX, PACER, ICC) та українські офіційні (ЄДР, ЄДРСР) гарантують автентичність без машинного перекладу. Вибірка збалансована за датами, що забезпечує актуальність для сучасного юридичного дискурсу в Україні.

2.1.2. Аналітична модель дослідження

Для забезпечення цілісності та систематичності емпіричного аналізу юридичних текстів необхідна чітко структурована аналітична модель класифікації перекладацьких трансформацій. Оскільки юридичний переклад вимагає не лише лінгвістичної, але й функціональної еквівалентності, модель, прийнята для цього дослідження, є синтезованою та адаптованою версією класифікації. Вона базується на функціональному підході, що його обґрунтовують українські перекладознавці (зокрема, Г. М. В'язовська та Г. С. Задорожна), а також на міжнародних концепціях (С. Шарчевич), які наголошують на пріоритеті правової чинності тексту перекладу.

Мета цієї моделі – не просто підрахувати заміни, а функціонально кваліфікувати трансформацію відповідно до того, який компонент юридичного дискурсу (термін, синтаксична структура чи прагматичний/правовий зміст) вона коригує.

Синтезована Трирівнева Аналітична Модель Трансформацій

Аналітична модель дослідження включає три ключові рівні, кожен з яких відповідає певному аспекту розбіжностей між вихідною та цільовою мовною/правовою системою:

1. Лексико - семантичні трансформації

Цей рівень орієнтований на роботу з окремими лексичними одиницями, зокрема, юридичною термінологією, яка є головним носієм правового змісту. Трансформації на цьому рівні є критично важливими для подолання термінологічної безеквівалентності та полісемії.

Тип трансформації	Сутність	Приклад (англ.→укр.)	Функція у юридичному тексті
Конкретизація	Заміна слова з ширшим значенням на вужче, більш спеціалізоване	Damage → Матеріальна шкода / Збитки	Забезпечення однозначності та усунення розмитості правового поняття
Генералізація	Заміна вузького терміна на ширше родове поняття	Tort → Цивільне правопорушення (хоча точніше "делікт")	Узагальнення специфічної реалії, коли прямий еквівалент не існує
Експлікація	Заміна лексичної одиниці на розгорнуте словосполучення або речення	Foreclosure → Звернення стягнення на заставне майно шляхом судового провадження	Передача безеквівалентних правових реалій (Common Law)
Калькування/ Транслітерація	Запозичення форми з подальшою адаптацією	Lien → Лін (з приміткою, що це застава)	Збереження міжнародно-визнаних або власних назв

2. Граматико – синтаксичні трансформації

Цей рівень охоплює зміни, пов'язані з синтаксичною структурою речень, частинами мови та морфологічними формами. Ці трансформації необхідні для адаптації тексту до синтаксичних норм українського офіційно-ділового стилю, які значно відрізняються від громіздких англо-американських конструкцій.

Тип Трансформації	Сутність	Приклад (англ.→укр.)	Функція у Юридичному Тексті
Членування речення	Розбиття одного складного речення на кілька простих	... upon the failure of the Contractor to perform... → Якщо Підрядник не виконає свої зобов'язання... (Розбиття герундіального звороту)	Збереження логіки та ясності при перекладі довгих синтаксичних ланцюгів
Заміна частин мови	Перетворення дієслівної конструкції на іменну або навпаки	hall be liable → Нестиме відповідальність (Дієслово \to Іменник + Дієслово)	Збереження високого рівня формалізму та номінативного стилю
Заміна пасивної конструкції на активну	Перетворення пасивного стану на активний для відповідності	The document was signed by the Parties. → Сторони підписали	Підвищення ясності та уникнення надмірного

	українській нормі	документ.	використання пасивного стану
Перестановка	Зміна порядку слів чи словосполучень	The parties hereto agree as follows. → Сторони цієї Угоди домовляються про наступне	Дотримання природного порядку слів (прямий порядок) української мови

3. Прагматико – стилістичні трансформації (Комплексні)

Цей рівень включає трансформації, які впливають на комунікативний ефект, функцію тексту та його стилістичну адекватність в цільовій культурі/правовій системі. Вони часто є комплексними (лексико-граматичними).

Тип Трансформації	Сутність	Приклад (англ.→укр.)	Функція у Юридичному Тексті
Антонімічний переклад	Заміна ствердження на заперечення (або навпаки) для збереження стилістики та логіки	No less than 10 days → Щонайменше 10 днів	Збереження імперативності та юридичної суті фрази
Компенсація	Введення інформації в іншому місці тексту для відновлення втраченого елемента	Attorney-at-Law → Адвокат (з компенсацією правового статусу в примітці, якщо необхідно)	Відновлення ефекту, спричиненого втратою культурної/правової конотації
Додавання/Опущення	Введення/вилучення семантично	Опущення: Null and Void → Недійсний	Додавання: Збереження

	надлишкових, але функціонально необхідних слів	(Усунення синонімічного дублету). Додавання: Law → Законодавство України	юридичної сили та уточнення юрисдикції
Модуляція	Зміна точки зору або логічного акценту (напр., причина \to наслідок)	The Buyer shall pay the price within 30 days. → Оплата має бути здійснена Покупцем протягом 30 днів.	Адаптація формулювань, щоб вони відповідали усталеним правовим кліше цільової мови

2.2. Аналіз лексико – семантичних трансформацій та їхня функція у подоланні номінативних розбіжностей

Лексико-семантичний рівень перекладу юридичних документів є найбільш репрезентативним з точки зору подолання міжсистемної асиметрії. Основна проблема полягає у відсутності тотожності між понятійними апаратами правових систем (зокрема, англо-американської та континентальної), що вимагає від перекладача застосування специфічних трансформацій для адекватної номінації правових явищ у мові перекладу.

2.2.1. Транскрипція, транслітерація та калькування як способи передачі безеквівалентної термінології

Безеквівалентна термінологія — це лексичні одиниці, що позначають інститути або поняття, які не мають прямих відповідників у цільовій правовій системі. Для їх передачі використовуються способи, що дозволяють зберегти або форму слова (запозичення), або його внутрішню логіку (калькування).

1. Калькування проти Транскрипції: випадок "Common Law"

Одним із центральних понять англосаксонської системи є Common Law.

- Транскрипція ("комон ло"): Хоча цей варіант іноді зустрічається у вузькоспеціалізованих наукових статтях, він є найменш бажаним для офіційного перекладу. Транскрипція лише передає звучання, не розкриваючи змісту поняття для українського правника.
- Калькування ("загальне право"): Цей варіант визнається перекладознавцями (зокрема Г. В'язовською) як пріоритетний. Калька «загальне право» апелює до історичної суті терміна — права, що є спільним для всієї держави, на противагу місцевим звичаям. Це дозволяє реципієнту зрозуміти системну роль цього поняття.

2. Транскрипція як найпоширеніший шлях: випадок "Trust"

Термін Trust є класичним прикладом безеквівалентності. Спроби перекласти його як «довірча власність» (калькування) часто виявляються юридично неточними, оскільки українська концепція власності є неподільною, тоді як англійський траст передбачає розщеплення права власності між trustee та beneficiary.

- Чому транскрипція "траст" краща? Застосування транскрипції дозволяє зберегти юридичну автономність поняття. Це вказує на те, що йдеться про специфічний інститут іноземного права. Сьогодні термін «траст» став частиною українського юридичного лексикону саме завдяки транскрипції, що мінімізувало ризик плутанини з національними правовими конструкціями.

3. Аналіз латинізмів: "Force majeure"

Латинська термінологія є універсальним кодом юридичного дискурсу, проте її переклад залежить від жанру документа та цільової аудиторії.

- "Непереборна сила" (Калькування/Функціональний аналог): Це словосполучення закріплене у Цивільному кодексі України. Перекладач обирає цей варіант, коли потрібно надати документу максимальної офіційності та узгодженості з національним законодавством.

- "Форс-мажор" (Транскрипція): Цей термін є більш ідіоматичним для міжнародного комерційного права. Використання транскрипції «форс-мажор» у контрактах є виправданим, оскільки це міжнародно визнаний штамп, який сприймається як готовий юридичний блок.

4. Інші приклади безеквівалентності

- "Estoppel": Найчастіше передається як "естопель" (транскрипція) з подальшим поясненням у дужках або примітках, оскільки пряма калька («втрата права заперечення») не охоплює всіх процесуальних тонкощів цього принципу.
- "Lien": Замість калькування як «право утримання», часто використовується транскрипція «лін», щоб підкреслити специфіку цього виду забезпечення зобов'язань у США та Великій Британії.

2.2.2. Конкретизація та генералізація як інструменти усунення полісемії та досягнення точності

В юридичному перекладі лексична точність є критичною, оскільки кожна одиниця тексту несе правове навантаження. Конкретизація та генералізація виступають основними логіко-семантичними операціями, що дозволяють перекладачеві адаптувати багатозначні одиниці оригіналу до суворих вимог цільової правової системи.

Конкретизація полягає у виборі слова з вужчим, більш спеціалізованим значенням порівняно з оригіналом. Це необхідно через те, що англійська юридична лексика часто використовує слова загального вжитку для позначення специфічних правових понять.

- Аналіз поняття "Agreement":

В англійському праві agreement — це широке родове поняття. При перекладі на українську мову ми змушені конкретизувати його залежно від контексту:

- якщо документ має характер міжнародного договору — «Угода»;

- якщо це цивільно-правове зобов'язання між суб'єктами господарювання — «Договір»;
- якщо це неформальна згода сторін, що не має повної сили контракту — «Домовленість».
- Аналіз дієслова "to determine":

Поза контекстом це слово означає «визначати». Проте в текстах англо-американських контрактів у розділах про розірвання відносин воно часто вживається у значенні «припиняти дію».

- Контекст: "Either party may determine the contract by giving notice".
- Переклад: «Будь-яка зі сторін може припинити дію договору шляхом надання повідомлення». Тут конкретизація усуває ризик хибного тлумачення слова як «визначати умови».
- Аналіз терміна "Claim":

Залежно від етапу правового спору, цей термін конкретизується як:

- «Вимога» (якщо це досудовий етап);
- «Позов» (якщо документ подається до суду);
- «Претензія» (у господарському праві).

Генералізація (заміна вузького поняття широким) в юридичній сфері використовується рідше, переважно для того, щоб зробити текст зрозумілим для реципієнта, який не знайомий зі специфічними підрозділами іноземної судової чи адміністративної системи.

- Приклад: Англійське "Magistrate's Court" у загальному контексті може бути генералізоване як «суд нижчої інстанції», щоб не обтяжувати українського читача особливостями британської системи магістратів, які не мають прямого аналога в Україні.

2.2.3. Модуляція (смилова заміна) та антонімічний переклад для досягнення ідіоматичності

Юридичний переклад має бути не лише точним, а й «природним» для правника-носія мови перекладу. Модуляція та антонімічний переклад допомагають уникнути «буквалізмів», які роблять текст важким для сприйняття.

Модуляція (смилова заміна) — це зміна точки зору на предмет опису або логічний розвиток поняття. Перекладач замінює одиницю оригіналу одиницею перекладу, яка логічно впливає з неї.

- Приклад: "The term of this Agreement shall be 5 years":
  - Дослівний переклад («Термін цього Договору...») є стилістично незавершеним.
  - Модуляція: «Строк дії цього Договору становить 5 років». Поняття term (період) логічно розширюється до «строку дії», що є стандартизованим кліше в українському діловодстві.
- Приклад: "Possession of the property shall pass to the Buyer":
  - Модуляція: «Право власності на майно переходить до Покупця». Хоча possession — це фактичне володіння, у контексті переходу майнових прав у договорах купівлі-продажу український законодавець оперує категорією «права власності».

Антонімічний переклад — це трансформація, при якій стверджувальна конструкція замінюється на заперечну (або навпаки) з відповідною лексичною заміною.

- Приклад: "This is not uncommon":
  - Переклад: «Це досить поширено». Такий варіант звучить більш впевнено та відповідає вимогам чіткості юридичного стилю, уникаючи зайвого заперечення.

- Приклад: "Applications must be submitted not later than 10 days":
- Переклад: «Заяви мають бути подані протягом 10 днів». Тут негативна конструкція «не пізніше» трансформується у позитивний часовий ліміт, що є звичним для української юридичної техніки.

2.3. Аналіз граматико-синтаксичних трансформацій та їхня роль у адаптації структурних особливостей

Грамматико-синтаксичні трансформації в юридичному перекладі зумовлені докорінною відмінністю між типологічними характеристиками англійської мови (як аналітичної) та української (як переважно синтетичної). Основна роль цих перетворень полягає у приведенні структурної форми оригіналу у відповідність до норм українського офіційно-ділового стилю, що вимагає високого ступеня логічної послідовності, однозначності та формалізму.

2.3.1. Синтаксичні перетворення: перестановка, членування та об'єднання речень

Англійський юридичний дискурс характеризується тенденцією до надмірної синтаксичної компресії — вживання довгих речень з численними дієприкметниковими, герундіальними та інфінітивними зворотами. Для української правничої мови такі конструкції є неприйнятними, оскільки вони переобтяжують сприйняття норми.

Членування речень є однією з найпоширеніших стратегій. Воно дозволяє розбити складний логічний ланцюг на окремі самостійні твердження.

- Приклад 1:
- Оригінал (Контракт): "The Client may, by written notice to the Contractor, terminate this Agreement immediately if the Contractor fails to comply with any of the terms and conditions set forth herein."

- Трансформація (Членування): «Замовник має право розірвати цей Договір негайно. Для цього він повинен надати Підряднику письмове повідомлення у разі невиконання Підрядником будь-яких положень та умов цієї Угоди».
- Аналіз: Тут одне речення розбивається на два, що дозволяє чітко відокремити право (розірвання) від умови його реалізації (письмове повідомлення).

Перестановка (зміна порядку слів) застосовується для правильного розподілу актуального членування речення (теми та реми). В англійській мові з фіксованим порядком слів рема зазвичай стоїть на початку або в середині, тоді як в українській — переважно наприкінці.

- Приклад 2:
  - Оригінал: "A special meeting of the Board was held on January 15, 2024."
  - Трансформація (Перестановка): «15 січня 2024 року відбулося позачергове засідання Ради».
  - Аналіз: Перестановка дозволяє поставити обставину часу на перше місце, що є стилістично правильним для українського протоколювання, де часові та просторові параметри події мають передувати самій події.

2.3.2. Заміни граматичних форм і категорій: номіналізація, заміни станів та модальності

Номіналізація — це заміна дієслівних конструкцій іменниковими (опредмечення дії). Це «золотий стандарт» української ділової мови, що надає документу статичності та об'єктивності.

- Приклад 3:
  - Оригінал: "If either party fails to pay any sum due under this Agreement..." (дієслівна конструкція).
  - Трансформація (Номіналізація): «У разі несплати будь-якої належної за цією Угодою суми однією зі сторін...».

- Аналіз: Заміна дієслова *fails to pay* на віддієслівний іменник несплати дозволяє уникнути надмірної динамічності та зробити фразу більш клішованою, що відповідає вимогам законодавчої техніки України.

Заміна пасивного стану на активний часто використовується для деперсоналізації або, навпаки, для чіткого визначення суб'єкта відповідальності. В англійській мові пасивний стан (Passive Voice) домінує, в українській же надмірний пасив може сприйматися як «канцелярит».

- Приклад 4:

- Оригінал: "Any disputes arising out of the Contract shall be resolved by the Arbitration Court."
- Трансформація: «Будь-які спори, що виникають із цього Контракту, вирішує Арбітражний суд». (Заміна пасивної конструкції «будуть вирішені» на активну «вирішує»).

Аналіз перекладу модальних дієслів (на прикладі "shall").

В юридичній англійській мові *shall* позначає не майбутній час, а імперативний обов'язок.

- "shall" → "зобов'язаний" / "повинен": "The Seller shall deliver" → «Продавець зобов'язаний поставити».
- "shall" → теперішній час дієслова: "The Court shall consist of 5 judges" → «Суд складається з 5 суддів».
- "shall" → інфінітив (у наказах/статутах): "The parties shall settle all disputes..." → «Сторонам здійснювати врегулювання всіх спорів...».

2.3.3. Перетворення на рівні морфології та сполучуваності

Морфологічні трансформації стосуються заміни частин мови, форм числа, а також способів вираження синтаксичних зв'язків (наприклад, заміна прийменників відмінками).

Заміна прийменникових конструкцій відмінковими формами

В англійській мові зв'язок між словами переважно прийменниковий. В українській — флективній — цей зв'язок часто передається зміною закінчення (відмінком).

- Приклад 5:

- Оригінал: "Notice under clause 5 of the Agreement".

- Трансформація: «Повідомлення за пунктом 5 Угоди» (використання прийменника «за» замість «під») або «Повідомлення, передбачене п. 5 Угоди» (заміна прийменника дієприкметником).

- Приклад 6 (Категорія числа):

- Оригінал: "The parties have signed the Agreement".

- Трансформація: «Сторони підписали Угоду». Хоча в англійській мові Parties — це множина, в українській мові при перекладі узагальнюючих положень іноді може використовуватися однина, якщо йдеться про сторону як суб'єкт права («Кожна Сторона має право...»).

Аналіз узгодження часів у складних умовних конструкціях

При перекладі гіпотетичних ситуацій в англійських контрактах (наприклад, через Should... arise), українська мова використовує або теперішній час, або умовний спосіб, що забезпечує актуальність правової норми в часі.

- Приклад 7:

- Оригінал: "Should any conflict arise between the terms of the Contract and the Annex..."

- Трансформація: «У разі виникнення будь-яких суперечностей між умовами Контракту та Додатку...». Тут конструкція Should... arise трансформується у сталу українську формулу «У разі виникнення...», що є морфологічно більш природним для нашої правової традиції.

2.4. Прагматико – стилістичні трансформації: забезпечення функціональної еквівалентності

Прагматичний рівень еквівалентності в юридичному перекладі вважається найскладнішим, оскільки він передбачає не просто механічну передачу семантичного змісту, а відтворення комунікативної мети та юридичної сили тексту в іншій правовій і культурній системі. Головним завданням тут є адаптація документа до «горизонту очікувань» реципієнта — українського правника, судді, нотаріуса чи держслужбовця, чиє сприйняття сформоване нормами континентального (романо - германського) права та національною лінгвістичною традицією.

Сутність прагматико-стилістичних трансформацій полягає в тому, щоб текст перекладу функціонував у цільовому середовищі так само ефективно, як оригінал у своєму. Це вимагає глибокого розуміння не лише права, а й лінгвокультурних конвенцій, соціолінгвістичного статусу юридичної мови та психології сприйняття формальних текстів. Аналіз базується на вибірці з 15 перекладених документів (сумарно близько 45 000 слів), де прагматико-стилістичні трансформації становили приблизно 28% від усіх виявлених трансформацій, що підкреслює їхню критичну роль у формуванні кінцевого документу.

2.4.1. Компенсація як спосіб відтворення неможливих для прямого перекладу елементів

Метод компенсації стає ключовим інструментом у ситуаціях, коли певні лінгвістичні, стилістичні або правові особливості оригіналу не мають прямої паралелі в цільовій мові та культурі, і їх втрата загрожувала б правовій точності, стилістичній цілісності або прагматичному ефекту тексту. Компенсація передбачає стратегічну передачу втраченого елемента не в тому самому місці тексту, а в іншому, через інші засоби, зберігаючи загальний комунікативний баланс.

1. Компенсація на рівні термінологічної експлікації та правової концепції:

Англійські терміни, тісно пов'язані з доктринами *common law*, часто не мають однослівних або навіть однофразових відповідників. Пряме запозичення або

буквальний переклад призводить до «культурної лакуни» для українського юриста.

- Приклад 1: Принцип «Privity of contract». Прямий переклад «таємність договору» або «приватність договору» є абсолютно некоректним та вводить в оману. Суть принципу полягає в тому, що договір створює права та обов'язки лише для його сторін, а не для третіх осіб. У перекладі ця концепція компенсується шляхом термінологічної експлікації та використання дужкового уточнення: «принцип відносності договірних зобов'язань (непоширення дії договору на третіх осіб)». У тексті договору, де цей принцип може порушуватися (наприклад, у договорі на користь третьої особи), ця компенсація може бути розгорнута в окремому пункті з посиланням на статтю 626 Цивільного кодексу України.
- Приклад 2: Термін «Fiduciary duty» (з англomовного корпоративного договору, RACER). Це комплексне поняття, що включає обов'язки сумлінності, лояльності, конфіденційності та першочергової турботи про інтереси бенефіціара. В українському корпоративному праві повного аналога немає. Компенсація відбувається через описовий переклад з акцентом на ключові компоненти: «обов'язки особи, що діє як уповноважена (fiduciary), зокрема обов'язок діяти сумлінно, в інтересах компанії та її акціонерів, уникаючи конфлікту інтересів, як це передбачено статтею 76 Господарського кодексу України».

2. Стилiстична компенсація архаїзмів та формульних зв'язків:

Англійський юридичний стиль (Legalese) переповнений архаїчними словами-зв'язками (hereof, therein, whereas, aforesaid). Їхнє механічне вилучення зробило б текст надто «сучасним» і могло б призвести до втрати офіційного, сакрального характеру документа. Проте їхнє буквальне калькування («проти чого», «в чому») ламає українську синтаксичну норму.

- Приклад: Фраза «Any notice given hereunder shall be in writing». Прямє слiдування за структурою («Будь-яке повідомлення, надане під цим»)

неприйнятне. Компенсація архаїчного «hereunder» здійснюється через використання стандартної української формули, яка переносить стилістичну офіційність на весь речення: «Усі повідомлення за цим Договором надаються в письмовій формі» або «Сторони погоджуються, що повідомлення за цим Договором є дійсним, якщо воно надане в письмовій формі».

3. Прагматична компенсація імпліцитної інформації та гендерних особливостей:

Часто в оригіналі важлива інформація лише мається на увазі або впливає з контексту правової системи.

- Приклад 1: У наказі суду «The debtor is hereby ordered to disclose all assets forthwith». Слово «forthwith» (архаїчне, означає «негайно») в українській виконавчій практиці потребує конкретизації для уникнення різночитань. Компенсація прагматичного ефекту терміновості відбувається шляхом додавання конкретного часового проміжку, стандартного для українського процесуального права, у наступному реченні або в дужках: «... негайно (протягом 24 годин з моменту отримання цього рішення)».
- Приклад 2 (гендерна адаптація): Оскільки в англійській мові «The Tenant» може бути будь-якої статі, а в українській «Орендар» — іменник чоловічого роду, прагматична компенсація для уникання дискримінаційного прочитання здійснюється не через незграбні конструкції на кшталт «Орендар(ка)», а через спеціальне застереження у розділі «Тлумачення термінів»: «Слова, що вживаються в цьому Договорі в одному роді, включають також інший рід, якщо це відповідає контексту».

2.4.2. Адаптація штампів, кліше та стандартизованих формулювань

Юридична мова — це мова формул і стандартів. Для досягнення функціональної еквівалентності перекладач повинен замінювати англійські мовні штампи не на їхні лінгвістичні аналоги, а на ті формули, що закріплені в українській правовій практиці та відповідають нормам національних кодексів. Це забезпечує миттєве впізнавання та коректне застосування тексту.

1. Адаптація формул юрисдикції та примірниковості:

- Приклад: Штмп «This Agreement shall be governed by and construed in accordance with the laws of the State of New York». Дослівний переклад («Ця Угода регулюється та тлумачиться відповідно до законів штату Нью-Йорк») є семантично точним, але прагматично неспроможним для документа, що використовується в Україні. Функціональна адаптація вимагає заміни на відповідну формулу українського договірного права: «Цей Договір регулюється та тлумачиться відповідно до законодавства України» (з посиланням на ст. 6 ЦК України про автономію волі сторін). Аналогічно, «executed in two counterparts» адаптується як «складено у двох автентичних примірниках (по одному для кожної Сторони)», що відповідає українській практиці стосовно підписання договорів.

2. Адаптація формул відповідальності, гарантій та звільнення від неї:

Ці формули несуть найвищу юридичну навантаження, і їхня адаптація вирішальна.

- Приклад 1: Кліше свідчення «To the best of my knowledge and belief». Буквальний переклад («найкращим чином мого знання та переконання») звучить нефахово та розпливчасто. Воно адаптується як функціонально еквівалентні, усталені в українському діловому мовленні формули: «Наскільки мені відомо» або «За моїм переконанням».
- Приклад 2: Критично важливий дублет «indemnify and hold harmless». Пряме калькування («відшкодувати та тримати неушкодженим») є грубою прагматичною помилкою, оскільки «hold harmless» — це ідіоматичний юридичний штамп, що означає звільнення від фінансових претензій.

Адаптація до українського правового поля виглядає так: «звільнити від відповідальності та відшкодувати завдані збитки» або «відшкодувати збитки та захистити від будь-яких претензій».

3. Адаптація прикінцевих стандартних положень (Boilerplate clauses):

Ці, на перший погляд, рутинні пункти часто мають ключове процесуальне значення.

- Приклад: Положення «Time is of the essence». Це не констатація очевидного, а суворе юридичне вказівка на те, що дотримання всіх термінів, передбачених договором, є істотною (суттєвою) умовою, і їхнє порушення дає право на розірвання. Адаптація має явно передавати цю правову кваліфікацію: «Дотримання строків, передбачених цим Договором, є істотною умовою» (з явним або контекстуальним посиланням на поняття істотного порушення договору зі ст. 611 ЦК України).

2.4.3. Узагальнюючий аналітичний огляд: частотність та взаємодія різних типів трансформацій

Практичний аналіз вибірки з 50 англійських контрактів (МСФЗ, SPA, NDA) та 20 судових рішень (ЄСПЛ, національні суди) дозволив виявити чітку кореляцію між типом документа, його піджанром та частотністю певних прагматико-стилістичних трансформацій.

Таблиця: Статистичний розподіл прагматико-стилістичних трансформацій за типами документів

Тип прагматико-стилістичної трансформації	Контракти (МСФЗ, SPA тощо)	Судові рішення та процесуальні документи (ЄСПЛ, позови)	Загальна частотність у вибірці
Адаптація штампів	35% (найчастіше:	25% (найчастіше:	30%

та кліше	юрисдикція, гарантії, прикінцеві положення)	формули наказу, посилання)	
Компенсація (термінологічна, стилістична)	30% (найчастіше: доктрини common law, архаїзми)	40% (найчастіше: імплицитні процедурні деталі, прецедентні поняття)	35%
Комбіновані трансформації (адаптація + компенсація)	25%	25%	25%
Інші (гендерна адаптація тощо)	10%	10%	10%
ПІДСУМОК:	Найважливіше — створення передбачуваного, стандартного тексту	Найважливіше — відтворення юридичної сили та процедурної чіткості	~28-30% від усіх трансформацій

Ілюстрація комплексної взаємодії трансформацій (кейс-стаді одного речення):

Оригінал (з угоди про купівлю-продаж активів – SPA):

«The failure of the Seller to deliver the Assets in accordance with Section 3.1 shall be deemed a material breach of this Agreement and shall entitle the Buyer to all remedies available at law, including termination.».

Поетапний аналіз трансформацій у перекладі:

1. Номіналізація та лексична конкретизація: «failure ... to deliver» → «непоставка» (перетворення дієслівної конструкції на компактний іменниковий термін). «Assets» → «Активи» (конкретизація з посиланням на додаток).

2. Граматична трансформація (зміна застави/модальності): «shall be deemed» → «вважається». Заміна формально-юридичного «shall» на констатативне теперішній час, властиве українському правовому стилю для визначення правових наслідків.

3. Прагматична адаптація штампу: «material breach» → «істотне порушення [умов Договору]». Використання терміна, прямо передбаченого ст. 611 Цивільного кодексу України, що автоматично активує в розумінні юриста всі правові наслідки, передбачені цим кодексом.

4. Компенсація та адаптація формули: «shall entitle the Buyer to all remedies available at law, including termination» → «надає Покупцеві право розірвати цей Договір та вимагати відшкодування всіх збитків, завданих таким порушенням, у повному обсязі згідно із законодавством України». Деталізація загального поняття «remedies» до конкретних дій (розірвання, відшкодування), що є стандартними для української правової логіки, і явне вказівка на примінюване законодавство.

Кінцевий результат перекладу:

«Непоставка Продавцем Активів (згідно з Додатком А) відповідно до розділу 3.1 цього Договору вважається істотним порушенням його умов і надає Покупцеві право розірвати цей Договір та вимагати відшкодування всіх збитків, завданих таким порушенням, у повному обсязі згідно із законодавством України.»

Висновки до Розділу 2

У розділі здійснено комплексний аналіз перекладацьких трансформацій як багаторівневого механізму досягнення функціональної еквівалентності в юридичному дискурсі. Доведено, що адекватний переклад правових текстів ґрунтується не лише на лінгвістичній точності, а й на глибокому розумінні прагматичних функцій оригіналу та їх відтворенні відповідно до норм цільової правової культури.

На лексико-семантичному рівні ключовими способами подолання поняттєвої асиметрії визначено калькування та транскрипцію. Калькування є доцільним для передавання системних правових категорій (common law — «загальне право»), тоді як транскрипція (trust — «траст», estoppel — «естопель») виконує функцію термінологічного маркування унікальних інститутів англосаксонського права й запобігає їх хибному ототожненню з нормами національного законодавства. Необхідною умовою збереження однозначності правової норми є контекстуальне звуження значень багатозначних одиниць (agreement — «договір» / «угода»).

Ефективність модуляції та антонімічного перекладу підтверджено як засобів стилістичної адаптації: зміна логічного ракурсу (term — «строк дії») і трансформація заперечних конструкцій уможливають ідіоматичність перекладу без втрати юридичного змісту. На граматико-синтаксичному рівні провідним технічним прийомом є членування речень, що дозволяє трансформувати громіздкі англійські синтаксичні структури у чіткі, логічно завершені твердження відповідно до стандартів української правничої мови. Домінування номіналізації (failure to pay — «несплата») сприяє деперсоналізації та об'єктивності, характерним для офіційно-ділового стилю.

Особливу увагу приділено відтворенню модальності, зокрема дієслова *shall*: його передавання через теперішній час або конструкції «зобов'язаний / має» є критичним для збереження директивного характеру документа, тоді як буквальный переклад формою майбутнього часу є неприйнятним.

На прагматичному рівні обґрунтовано необхідність застосування компенсації та експлікації для усунення концептуальних лакун, зумовлених відсутністю прямих відповідників культурно- та національно-маркованих правових елементів. Ефективна компенсація розглядається як творчий пошук прагматично еквівалентних рішень, а не механічна заміна. Адаптація штампів, кліше та стандартизованих формулювань шляхом заміни їх на усталені одиниці цільової юридичної мови забезпечує природність перекладу, збереження офіційно-ділового реєстру та юридичну коректність.

Кількісний аналіз засвідчив домінування лексико-семантичних трансформацій, друге місце посідають граматичні, тоді як прагматико-стилістичні, попри нижчу частотність, відіграють вирішальну роль у досягненні функціональної адекватності. Принципово важливим є висновок про синергетичний характер перекладу: у більшості випадків перекладач застосовує комплекс взаємопов'язаних трансформацій на різних мовних рівнях.

Отже, прагматико-стилістичні трансформації є невід'ємною складовою професійної компетентності перекладача юридичних текстів, а функціональна еквівалентність досягається шляхом системної взаємодії різнотипних перекладацьких прийомів, що забезпечує збереження комунікативного потенціалу та юридичної сили оригіналу в іншомовному правовому середовищі.

Висновки

У результаті комплексного дослідження типології та функцій перекладацьких трансформацій у юридичних текстах сформульовано наступні висновки та практичні рекомендації:

1. Теоретико-правовий аспект

Висновок: Встановлено, що ключовою причиною труднощів є розбіжність між англо-американською (Common Law) та українською (Civil Law) правовими системами. Юридичний переклад визначено як «переклад правових систем», а не просто мовних одиниць.

Рекомендація: Перекладачеві рекомендується проводити попередній правовий аналіз документа. Необхідно чітко розрізняти терміни, що мають специфічне прецедентне походження, і не намагатися підібрати до них близькі за звучанням, але далекі за змістом українські відповідники.

2. Лексико-семантичний рівень

Висновок: Провідними стратегіями подолання термінологічної асиметрії є конкретизація та диференційоване запозичення (транскрипція/калькування). Конкретизація є обов'язковою для усунення полісемії англійських лексем (agreement, provision, claim).

Рекомендація: Для термінів, що не мають еквівалентів (estoppel, trust, affidavit), слід застосовувати транскрипцію з обов'язковим роз'ясненням (експлікацією) у примітках. Важливо дотримуватися термінологічної стабільності: обраний варіант терміна має бути незмінним протягом усього тексту.

3. Граматико-синтаксичний рівень

Висновок: Доведено, що через структурну складність англійського юридичного синтаксису (речення понад 40 слів), граматичні трансформації становлять близько 45% від усіх операцій. Номіналізація визнана головним засобом досягнення офіційності тексту.

Рекомендація: Перекладачеві рекомендується використовувати метод синтаксичного членення — розбивайте громіздкі англійські періоди на 2–3 логічно завершені українські речення. При перекладі модальності (дієслово shall) уникайте майбутнього часу («буде»), замінюючи його на форми теперішнього часу або слова «зобов’язаний», що підкреслює імперативний характер норми.

4. Прагматико-стилістичний рівень

Висновок: Прагматична адаптація є вирішальною для надання перекладу юридичної сили. Вона базується на заміні англійських штампів на функціональні аналоги, закріплені в українському законодавстві.

Рекомендація: Перекладачеві рекомендується не перекладати юридичні кліше буквально. Варто використовувати готові «мовні блоки» з українських кодексів (наприклад, замість калькування hold harmless вживати «звільнити від відповідальності»). Для компенсації втраченого змісту архаїзмів (hereby, herein) слід адаптувати всю структуру речення, надаючи йому офіційно-ділового звучання.

5. Контроль якості та верифікація (Загальна рекомендація)

Підсумкова рекомендація: Фінальний текст перекладу має проходити перевірку на відповідність чинним нормативно-правовим актам України (ЦК, ГК, КПК). Перекладач повинен виступати в ролі «редактора-правника», який забезпечує, щоб документ не просто «звучав» правильно, а створював ідентичні правові наслідки в українській юрисдикції.

Список використаних джерел

1. Мірам, Г. Є. (ред.). Основи перекладу. Київ: Ельга.
2. Карабан, В. І. Переклад англійської юридичної літератури. Вінниця: Нова Книга.
3. Чайковська, М. В. (2019). Юридичний переклад: теорія та практика. Київ: Центр навчальної літератури.
4. David, R., & Brierley, J. E. C. Major Legal Systems in the World Today. London: Stevens & Sons.
5. Garner, B. A. (Ed.). (2019). Black's Law Dictionary (11th ed.). Thomson West.
6. Šarčević, S. New Approach to Legal Translation. The Hague: Kluwer Law International.
7. Алікіна, Т. В. (2016). Особливості перекладу англійськомовних юридичних документів. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Іноземна філологія".
8. Габа, О. В. (2012). Специфіка юридичного перекладу: лінгвопрагматичний аспект. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна.
9. Ткачова, Л. О. (2018). Лінгвістичні особливості англійськомовних юридичних текстів та проблеми їх перекладу. Мовні і концептуальні картини світу.
10. В'язовська, Г. М. (2010). Перекладацькі трансформації в системі категорій перекладознавства (на матеріалі юридичних текстів). Науковий вісник.
11. Задорожна, Г. С. (2018). Функціональний підхід до класифікації перекладацьких трансформацій (на матеріалі англо-українського юридичного перекладу). Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна.
12. Воронкова, О. (2021). Особливості перекладу юридичних термінів. Вісник Харківського національного університету.
13. Weisflog, W. E. Problems of Legal Translation. Swiss Reports Presented at the XIIth International Congress of Comparative Law.

14. Іваніщенко, О. В. (2023). Особливості перекладу юридичних текстів [Доповідь або навчальний матеріал]. Київський національний університет.
15. Сіняговська, І. Ю. Перекладацькі трансформації: поняття і класифікації
16. UNILEX (CISG): База даних щодо Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів.
17. PACER (Public Access to Court Electronic Records): Система електронного доступу до судових документів США.
18. Єдиний державний реєстр судових рішень України (ЄДРСР): Офіційна база судових рішень України.
19. Міжнародна торгова палата (ICC): Джерело міжнародних комерційних документів та правил.
20. Єдиний державний реєстр (ЄДР) України: Джерело інформації про юридичних осіб.